

Barbara KONECKA-SZYDŁOWSKA
Robert PERDAŁ

Rola nowych miast w lokalnym rozwoju społeczno-gospodarczym

Streszczenie. *Celem badania opisanego w artykule jest określenie roli nowych miast utworzonych w Polsce w latach 1989—2015. W opracowaniu skupiono się na analizie rozwoju społeczno-gospodarczego tych miast, głównie jako lokalnych rynków pracy, ze szczególnym uwzględnieniem zasięgu dojazdów osób do miejsc zatrudnienia. W analizie wykorzystano m.in. metodę taksonomicznego miernika rozwoju (w której konstrukcja owego miernika opiera się na wyznaczeniu odległości od wzorca). Badanie przeprowadzono na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS, a także badań własnych i innych autorów.*

W efekcie przeprowadzonego badania okazało się, że wpływ nowych miast na kształtowanie się powiązań społeczno-gospodarczych wyraźnie wzrasta w sytuacji, gdy ośrodek ma dobrze wykształconą bazę ekonomiczną oraz zlokalizowane usługi publiczne o znaczeniu ponadlokalnym, co stymuluje również rozwój innych powiązań społeczno-gospodarczych, np. usługowo-handlowych. Zarysowała się tutaj również rola dużych aglomeracji miejskich w aktywizacji społeczno-gospodarczej ludności mieszkającej w nowych małych miastach.

Słowa kluczowe: małe miasta, nowe miasta, rozwój lokalny, rozwój społeczno-gospodarczy.

JEL: J21, O18, R23

Rozwój sfer społecznej i gospodarczej stanowi proces pozytywnych przemian wzrostu ilościowego i zmian jakościowych dokonujących się w miastach rozumianych jako terytorialne systemy społeczne (Parysek, 2015). Należy podkreślić, że powinien się on odbywać z uwzględnieniem właściwych dla danego miasta potrzeb, preferencji i systemu wartości. Tym samym rozwój społeczno-

-gospodarczy małego miasta dokonuje się poprzez rozwój poszczególnych dziedzin życia społecznego, który determinują rozmaite czynniki (Wojtasiewicz, 1996). Zakłada się, że korzyści z uzyskania praw miejskich mogą być traktowane jako czynnik rozwoju o charakterze ekonomicznym. Dla kraju i poszczególnych jego części ważna jest prawidłowo ukształtowana struktura hierarchiczna systemu osadniczego, poprzez który państwo organizuje i wypełnia swoje funkcje wobec obywateli (i odwrotnie), gdzie ośrodki lokalne i ich rozwój zajmują określone miejsce w sieci osadniczej. Pojawienie się nowego miasta wiąże się z szansą na wzbudzenie „syndromu ośrodka kluczowego”, czyli rozwoju miasteczka indukującego procesy rozwojowe innych sąsiednich miejscowości, położonych w strefie jego wpływów. Wypełnia ono także wszystkie te funkcje, które z różnych względów nie mogą być realizowane ani na wyższym, ani na niższym poziomie hierarchicznym (Drobek, 2002; Pankau, 1996; Zaniewska, Borcz, Filipiak-Niedźwiecka, Barek i Thiel, 2013).

Miasto jest nie tylko miejscem zaspokajania potrzeb mieszkańców otaczających je obszarów wiejskich, ale również staje się czynnikiem aktywizacji społeczno-gospodarczej tych obszarów. Kondycja małych miast, a do takich należą nowe miasta, wpływa zatem na rozwój obszarów je otaczających i odwrotnie — rozwój miasta ze względu na ścisłe powiązania z otoczeniem wiąże się z przemianami w tym otoczeniu. Relacje między miastem a jego otoczeniem podlegają nieustannej ewolucji. Decydującą rolę w rozwoju tych powiązań ma jednak samo miasto i jego możliwości zaspokajania potrzeb mieszkańców otaczającego obszaru. Małe miasta otoczone wiejskim zapleczem wykazują więzi funkcjonalne i organizacyjne z tymi obszarami w zakresie funkcji administracyjnych i społeczno-gospodarczych (handlowych, edukacyjnych, zdrowotnych, turystyczno-rekreacyjnych i in.). Jedną z najważniejszych funkcji mających wpływ na otaczający obszar jest jego funkcja administracyjna. W rozpatrywanym tu przypadku wiąże się ona z uzyskaniem przez ośrodek statusu miejskiego, który niejako „odgórnie” wytwarza powiązania miasta z otoczeniem oraz stymuluje rozwój pozostałych powiązań społeczno-gospodarczych (Koralewski i Rogacki, 1986; Heffner, 2008; Bartosiewicz i Marszał, 2011; Konecka-Szydłowska, 2007, 2012). Tradycyjnie w układach wojewódzkich małe miasta, jako szczebel pośredni między ośrodkami większymi i miejscowościami wiejskimi, powinny pełnić funkcję lokalnych centrów wzrostu. Zgodnie z teorią ośrodków centralnych (Maik, 1992) wpływa to na wytwarzanie się w zapleczu więzi społeczno-gospodarczych, których podstawową składową są dojazdy do pracy. Powoduje to, że miasta pełnią funkcję lokalnych rynków pracy. Efektem tych powiązań jest kształtowanie się lokalnego systemu osadniczego, a więc zbioru osiedli powiązanych w ramach życia codziennego mieszkańców, tzw. cykl lokalny (Maik, 1988).

W latach 1989—2015, a więc od początku okresu transformacji społeczno-gospodarczej, liczebność miast polskich zmieniała się prawie corocznie.

W okresie tym liczba miast wzrosła z 822 do 915, czyli o 11% (np. w 2002 r. miasto Wesola włączono w granice administracyjne Warszawy). Proces ten nie miał charakteru równomiernego (Konecka-Szydłowska, 2011; Sokołowski, 2014), przy czym duża jego dynamika wystąpiła w latach 90. XX w. Było to efektem działań władz lokalnych, jednocześnie przejawem narastającej samorządności i aktywności oraz wyrazem odradzania się lub tworzenia nowej tożsamości społecznej i kulturowej (Zaniewska i in., 2013). Wymieniony tu okres transformacji społeczno-gospodarczej stanowił jeden z ważniejszych przedziałów rozwoju miast w Polsce w ostatnich 800 latach (Najgrakowski, 2009; Szmytkie i Krzysztofik, 2011).

Zagadnienia dotyczące nowych miast i restytucji praw miejskich są przedmiotem badań podejmowanych przez wielu autorów, zwłaszcza po 1990 r. Należy wymienić tutaj m.in. prace: Jelonka (1989), Siemińskiego (1991), Drobka (1996, 2002), Szymańskiej (1993, 1996a), Kwiatek-Sołtys (2002), Szmytkie (2003, 2012), Krzysztofika (2005, 2006), Najgrakowskiego (2009), Szmytkie i Krzysztofika (2011), Koneckiej-Szydłowskiej (2011, 2012), Zaniewskiej i in. (2013), Sokołowskiego (2014) czy najnowsze opracowanie pod redakcją Krzysztofika i Dymitrowa (2015). Niezależnie od wskazanych publikacji powstało wiele opracowań o charakterze monograficznym, poświęconych zagadnieniom funkcjonowania społeczno-ekonomicznego nowych miast i aspektom dochodzenia do miejskości w ostatnich 25 latach. Do tej grupy należą m.in. opracowania: Bagińskiego (1992) opisujące Jelcz-Laskowice; Pukowskiej-Mitki i Stoińskiej (1995) na temat Pilicy; Szymańskiej (1996b) dotyczące Bornego Sulinowa; Kwiatek-Sołtys (1997) poświęcone Świątnikom Górnym; Zuzańskiej-Żyśko (2006) opisujące Wojkowice oraz Olszewskiego (2014) o Szczucinie.

CEL I ZAKRES BADANIA, METODY BADAWCZE

Głównym celem badania jest określenie roli nowych miast w lokalnym rozwoju społeczno-gospodarczym. Dla jej ustalenia przeprowadzono postępowanie badawcze obejmujące trzy etapy. W pierwszym etapie przeprowadzono analizę rozwoju społeczno-gospodarczego nowych miast na tle innych miejskich ośrodków lokalnych. W drugim — analizę nowych miast jako lokalnych rynków pracy pod względem dojazdów do pracy. Trzeci etap stanowił analizę porównawczą w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego i roli nowego małego miasta jako lokalnego rynku pracy.

Zakres przestrzenny analizy rozwoju społeczno-gospodarczego obejmował 498 małych miast (liczących do 10 tys. mieszkańców¹), w tym 77 nowych, stanowią-

¹ W badaniu nie uwzględniono miast liczących do 20 tys. mieszkańców, gdyż w zbiorze tym są również ośrodki, które pełnią funkcje miast powiatowych, mających status ponadlokalny (np. Kozienice, Chodzież, Kostrzyn n. Odrą, Wadowice, Choszczno).

cych potencjalne lokalne ośrodki rozwoju społeczno-gospodarczego. Z kolei zakres przestrzenny badania nowych miast jako lokalnych rynków pracy obejmował wyłącznie 77 nowych miast. Z badania wyłączono ośrodki, które zostały wydzielone w wyniku secesji — położone w woj. śląskim (Bieruń, Imielin, Miasteczko Śląskie, Łęczyny, Pszów, Radzionków, Radlin, Rydułtowy i Wojkowice), Łomianki sąsiadujące z Warszawą, jak również ze względu na brak danych miasta: Dobrzycę, Modliborzyce, Mrozy, Stepnicę i Zaklików powołane w 2014 r. oraz Stopnicę i Chocz powstałe w 2015 r.

Badanie objęło rok 2013 w zakresie analizy rozwoju społeczno-gospodarczego (BDL, 2013) oraz rok 2011 w przypadku analizy dojazdów do pracy (GUS, 2014).

Określenie rozwoju społeczno-gospodarczego nowych miast na tle innych ośrodków lokalnych przeprowadzono w pięciu etapach. W pierwszym utworzono geograficzną bazę obserwacji zawierającą wskaźniki możliwe do skonstruowania dla małych miast w Polsce w 2013 r. W rezultacie przygotowano macierz o wymiarach 28×498 (wskaźniki \times miasta). W kolejnym etapie macierz tę poddano redukcji metodą wyodrębniania cech diagnostycznych na podstawie macierzy korelacji i wartości krytycznych współczynnika korelacji liniowej Pearsona (Hellwig, 1981; Nowak, 1990). Redukcję zmiennych prowadzono, gdy wartość współczynnika korelacji między badanymi wskaźnikami była przeciętna i wysoka, istotna statystycznie ($r \geq 0,5$ przy $p < 0,01$) oraz dodatkowo, gdy między wskaźnikami zachodziła współzależność, a nie jedynie współzmiennność. W wyniku redukcji otrzymano macierz o wymiarach 11×498 . W efekcie brano pod uwagę następujące wskaźniki:

- 1) dynamika liczby ludności w latach 1995—2013;
- 2) liczba wypłaconych dodatków mieszkaniowych na 1000 ludności;
- 3) liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym;
- 4) liczba supermarketów i hipermarketów na 1000 ludności;
- 5) liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w sekcji J, K i L na 1000 osób w wieku produkcyjnym;
- 6) liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 10 tys. ludności;
- 7) liczba organizacji pożytku publicznego na 10 tys. ludności;
- 8) liczba przychodni zdrowia na 10 tys. ludności;
- 9) saldo migracji na 1000 ludności;
- 10) przyrost naturalny na 1000 ludności;
- 11) liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności.

W trzecim etapie dokonano porządkowania liniowego miast na skali poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego taksonomiczną metodą odległości od wzorca rozwoju (Hellwig, 1968; Suchecki, 2010). Zbiór 11 wskaźników poddano standaryzacji za pomocą formuły:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}$$

gdzie:

z_{ij} — wartość standaryzowana zmiennej x_j dla miasta i ,

x_{ij} — wartość zmiennej oryginalnej j dla miasta i ,

\bar{x}_j — średnia arytmetyczna zmiennej x_j ,

S_j — odchylenie standardowe zmiennej x_j .

Na podstawie zmiennych standaryzowanych wyznaczono wzorzec i antywzorzec rozwoju:

- wzorzec: $z_0 = [z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0m}] \rightarrow z_{0j} = \begin{cases} \max_i \{z_{ij}\} & \text{dla stymulanty} \\ \min_i \{z_{ij}\} & \text{dla destymulanty} \end{cases}$
- antywzorzec: $z_{-0} = [z_{-01}, z_{-02}, \dots, z_{-0m}] \rightarrow z_{-0j} = \begin{cases} \min_i \{z_{ij}\} & \text{dla stymulanty} \\ \max_i \{z_{ij}\} & \text{dla destymulanty} \end{cases}$

Następnie obliczono odległość euklidesową każdego miasta i od wzorca rozwoju w przestrzeni m -wymiarowej:

$$d_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2}$$

Ostatnim krokiem było wyznaczenie dla każdego miasta i syntetycznej miary rozwoju: $v_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0}$; $v_i \in \langle 0; 1 \rangle$, gdzie d_0 stanowi odległość euklidesową między wzorcem a antywzorcem rozwoju. Zatem ostatecznie dla każdego miasta i wyznaczono taksonomiczny miernik rozwoju społeczno-gospodarczego według formuły:

$$v_i = 1 - \frac{\sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2}}{\sqrt{\sum_{j=1}^m (z_0 - z_{-0})^2}}$$

przy czym v_i przyjmuje wartości unormowane w przedziale $\langle 0; 1 \rangle$.

W czwartym etapie przeprowadzono ocenę zdolności dyskryminacyjnej taksonomicznego miernika rozwoju do klasyfikacji miast. W tym celu wykorzystano wskaźnik G (Nowak, 1990):

$$G = 1 - \sum_{i=1}^{N-1} \min_i \left\{ \frac{v_i - v_{i+1}}{\max_i \{d_i\} - \min_i \{d_i\}}, \frac{1}{N-1} \right\}$$

który przyjmuje wartości w przedziale $0 \leq G \leq \frac{1}{N-1}$. Wysokie wartości wskaźnika G wskazują na dużą zdolność dyskryminacyjną w zakresie klasyfikacji porównywanych miast. W tej analizie wartość G wynosiła 0,603, co mieści się w górnych granicach przedziału zmienności $0 \leq G \leq 0,998$. Tym samym można przyjąć, że wyznaczony miernik cechuje się względnie wysoką mocą dyskryminacyjną i pozwoli na klasyfikację badanych miast. Ostatni etap polegał na klasyfikacji miast na skali poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego wyrażonego wartością v_i . Poszczególne klasy wyznaczono na podstawie wartości średniej arytmetycznej i odchylenia standardowego dla v_i według następujących wzorów:

- 1) wysokiego B (bardzo wysokiego) ($v_i > \bar{v} + s_v$),
- 2) wysokiego A ($\bar{v} + \frac{1}{2}s_v < v_i \leq \bar{v} + s_v$),
- 3) przeciętnego ($\bar{v} - \frac{1}{2}s_v < v_i \leq \bar{v} + \frac{1}{2}s_v$),
- 4) niskiego A ($\bar{v} - s_v < v_i \leq \bar{v} - \frac{1}{2}s_v$),
- 5) niskiego B (bardzo niskiego) ($v_i < \bar{v} - s_v$) poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

W celu uproszczenia opisu w niektórych analizach klasy wysokiego A i B (bardzo wysokiego) poziomu rozwoju oraz niskiego A i B (bardzo niskiego) rozpatrywano łącznie, określając je mianem odpowiednio wysokiego i niskiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

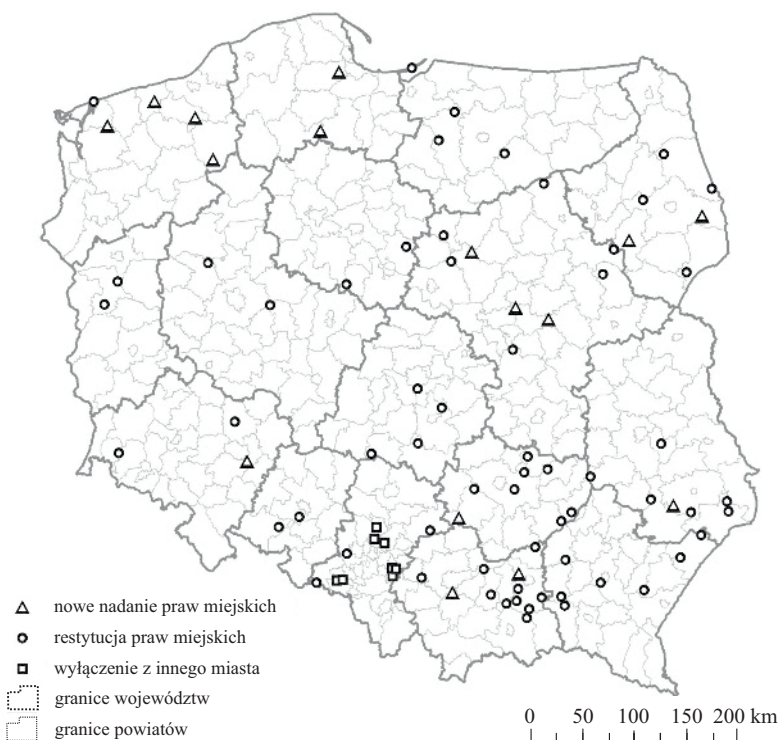
Analiza zaś nowych miast jako lokalnych rynków pracy obejmowała dwa etapy. W pierwszym etapie określono relację wielkości przyjazdów i wyjazdów do pracy dla danego ośrodka, natomiast w drugim — zbadano zasięg przyjazdów i wyjazdów do pracy poprzez udział dojeżdżających do pracy spoza macierzystego powiatu.

CHARAKTERYSTYKA ZBIORU NOWYCH MIAST

Rozkład przestrzenny miast utworzonych w latach 1989—2015 nie jest regularny. Widoczna jest wyraźna ich koncentracja w południowo-wschodniej części Polski (wykr. 1). W układzie wojewódzkim można wydzielić jednostki charakteryzujące się dużą liczbą nowo utworzonych miast — małopolskie, śląskie,

mazowieckie i świętokrzyskie oraz takie województwa, gdzie powstały tylko dwa lub trzy nowe miasta — lubuskie, kujawsko-pomorskie i opolskie. Przyrost liczby nowych miast w województwie śląskim wynikał przede wszystkim z procesów dezintegracji dużych ośrodków konurbacji katowickiej i aglomeracji rybnickiej. Miejscowości tego województwa, które ponownie² uzyskały miejską samodzielność (po okresie, gdy były włączone do innych miast), to w większości duże ośrodki przemysłowe, np.: Łęczyny, Radzionków czy Rydułtowy. Z kolei mała liczba nowych miast np. w woj. kujawsko-pomorskim wynika z dobrze ukształtowanej tam miejskiej sieci osadniczej.

Wykr. 1. ROZKŁAD PRZESTRZENNY NOWYCH MIAST W POLSCE
UTWORZONYCH PO 1989 R.

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowań Szmytkie i Krzysztofik (2011); Sokołowski (2014).

Do podstawowych czynników wpływających na nierównomierny rozkład nowych miast w kraju można zaliczyć:

² Przed 1975 r. posiadały prawa miejskie.

- 1) zróżnicowaną gęstość sieci osadniczej, która powoduje, że różne części kraju w odmiennym stopniu są nasycone ośrodkami miejskimi, a nadawanie praw miejskich jest elementem polityki zmniejszania tych dysproporcji;
- 2) nierównomierny rozkład przestrzenny byłych miast (najwięcej znajduje się w ich centralnej i południowo-wschodniej części kraju);
- 3) koncentrację miast i osiedli, które utraciły samodzielność w wyniku włączenia do większych ośrodków (proces ten zachodził w województwie śląskim);
- 4) nierównomierne zainteresowanie władz lokalnych i wojewódzkich uzyskaniem praw miejskich (Drobek, 2002; Krzysztofik, 2006; Najgrakowski, 2009).

Pod względem historyczno-genetycznym w zbiorze nowych miast wydzielić można trzy grupy miejscowości:

- 1) z miejską przeszłością, tj. były miasta, miasteczka targowe i osiedla miejskie — restytucja praw miejskich (67 miast, 71%);
- 2) dawne wsie, które po raz pierwszy stały się miastami — nowe nadanie praw miejskich (18 miast, 19%);
- 3) które odzyskały prawa miejskie po okresie, gdy były przyłączone do innych miast — secesja (9 miast, 10%).

Większość nowo utworzonych miast stanowią ośrodki, które utraciły prawa miejskie, z reguły w latach 1869—1951 (Krzysztofik, 2006). Wykorzystując kryterium przestrzenno-czasowe można wyodrębnić w zbiorze miast restytuowanych następujące grupy typologiczne dawnych miast:

- 1) Królestwa Polskiego, zdegradowane w większości w latach 1869 i 1870, np. Działoszyn, Osiek i Frampol;
- 2) w zaborze austriackim, zdegradowane w większości w latach 1933—1935, np. Bobowa, Brzostek i Zakliczyn;
- 3) w zaborze pruskim, zdegradowane w większości w latach 30. XX w., np. Obrzycko;
- 4) z ziem zachodnich i północnych przyłączone do Polski po II wojnie światowej, zdegradowane głównie w 1945 r., np. Lubniewice, Miłomłyn i Torzym;
- 5) zaboru rosyjskiego i Królestwa Polskiego, zdegradowane w latach 50. XX w., np. Krynki, Kleszczele i Tykocin.

Pod względem wielkości miasta powstałe w latach 1989—2015 należą głównie do klasy małych miast i liczą do 20 tys. mieszkańców. Wyjątek stanowią Rydułtowy liczące 21,8 tys. mieszkańców. W tej strukturze zdecydowaną przewagę mają miasta należące do przedziału od 2 tys. do 5 tys. mieszkańców, które stanowią 70,5% ogółu nowych miast (65 ośrodków). Rozpiętość wielkości nowych miast jest znaczna i waha się od 1,3 tys. mieszkańców (Kleszczele) do 21,8 tys. mieszkańców (Rydułtowy). Liczba mieszkańców nowego miasta wynosiła przeciętnie 4,2 tys. osób, ale należy zauważyć, że poszczególne typy nowych miast cechowały się zróżnicowaną liczbą ludności.

W przypadku miast restytuowanych jest to tylko przeciętnie 2,7 tys. ludności, a w przypadku ośrodków, które po raz pierwszy otrzymały prawa miejskie wartość ta była większa — 4,3 tys. Największe miasta, które miały przeciętnie 15,5 tys. ludności powstały w wyniku procesów secesji. Mała liczba ludności nowego miasta (poniżej 5 tys. mieszkańców) wynikała głównie z dwóch przesłanek o charakterze ekonomicznym. Pierwsza dotyczy wielkości subwencji oświatowej — pomocy finansowej udzielanej przez państwo na prowadzenie szkół. Przysługuje ona jedynie jednostkom wiejskim i ośrodkom miejskim liczącym do 5 tys. mieszkańców. Druga dotyczy dofinansowania projektów z funduszy unijnych. Zmiana statusu miejscowości o liczbie ludności do 5 tys. mieszkańców z wiejskiej na miejską sprawia, że ośrodek może nadal ubiegać się o pomoc unijną przeznaczoną dla obszarów wiejskich oraz zyskuje także dostęp do funduszy kierowanych do jednostek miejskich (np. program Jessica). Z ekonomicznego punktu widzenia miejscowościom liczącym powyżej 5 tys. mieszkańców uzyskanie praw miejskich ogranicza wielkość subwencji oświatowej oraz powoduje utratę preferencyjnych warunków dofinansowania inwestycji.

*POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO
NOWYCH MIAST W 2013 R.*

W 2013 r. 11,8% małych miast cechowało się bardzo wysokim, a 10,2% wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, przy czym najwyższy notowano m.in. w Karpaczu, Rzgowie i Siechnicach. Z kolei niskim i bardzo niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego cechowało się odpowiednio 20,7% i 11,8% małych miast. Relatywnie najtrudniejsza sytuacja społeczno-gospodarcza wystąpiła m.in. w Tolkmicku, Gozdniczy i Nowej Sarzynie. Można zatem przyjąć, że wysoki poziom rozwoju wykazywało 22,1% małych miast, przeciętny — 45,4%, a niski — 32,5%. Na tym tle nowe miasta niewiele różniły się od zbioru wszystkich miast (względny wskaźnik podobieństwa struktur³ wynosił 0,88). Niemniej jednak wśród nowych małych miast 26% cechowało się wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, 39% — przeciętnym, a niskim — 35% miast. Udział miast o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego był zatem o 4 p.proc. wyższy niż wśród małych miast ogółem, przy jednoczesnym większym udziale miast

³ $Z = \frac{\sum_{i=1}^k \max(u_i)}{\sum_{i=1}^k \min(u_i)}$ przyjmuje wartości od 0 do 1, gdzie 1 oznacza struktury identyczne,

a 0 — maksymalnie różne.

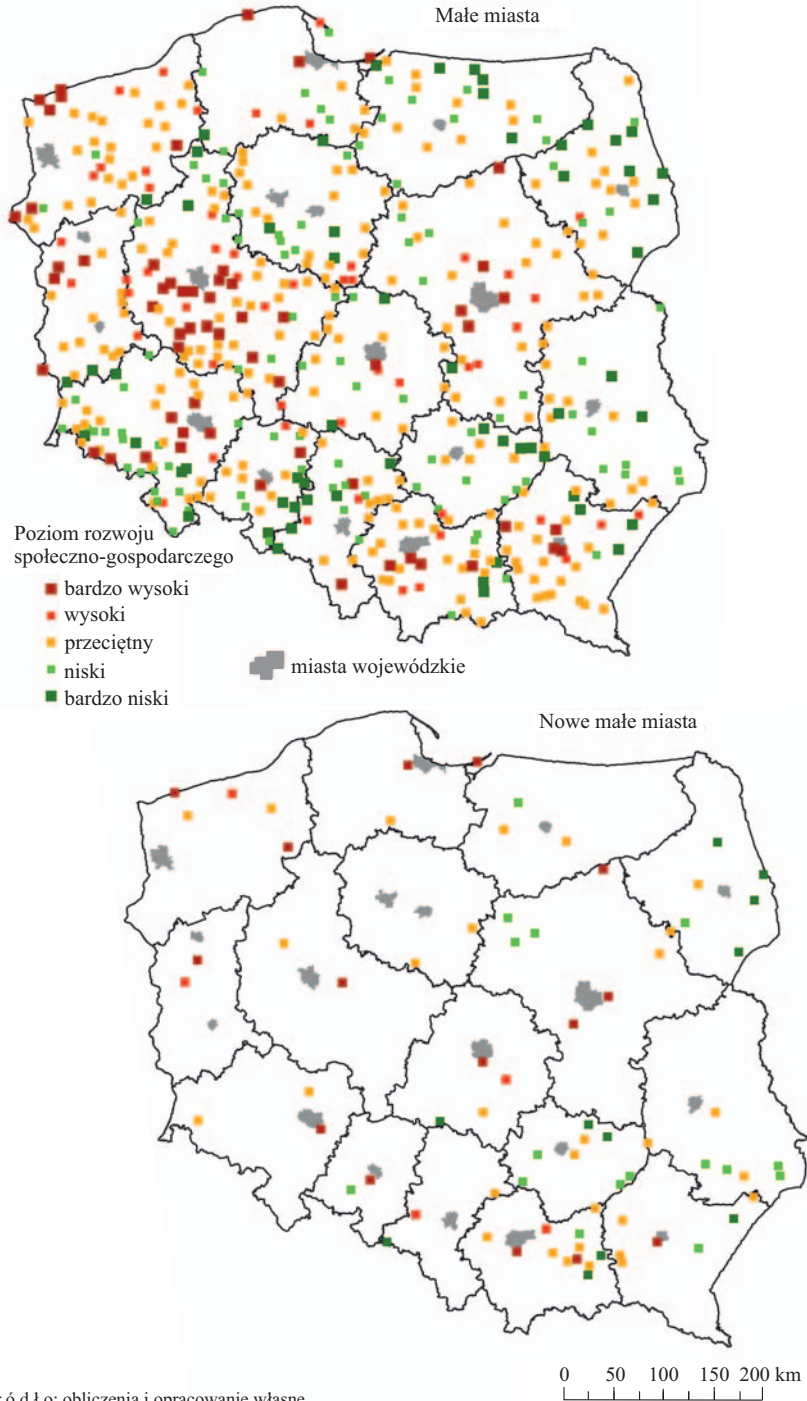
o niskim poziomie rozwoju (o 2,5 p.proc.). Jest to dowód na większe wewnętrzne zróżnicowanie grupy nowych małych miast względem wszystkich małych miast ogółem. Nowe miasta cechujące się najwyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego to m.in.: Rzgów, Krynica i Siechnice; a najniższym — Krzanowice, Krynki i Kunów.

Jeszcze większe różnice w zakresie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego małych miast uwidoczniły się w przekroju terytorialnym (wykr. 2). Wyraźna koncentracja małych miast o wysokim i bardzo wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego występuje wokół dużych miast — ośrodków wojewódzkich i krajowych (m.in. okolice: Warszawy, Poznania, Krakowa, Wrocławia czy Rzeszowa). Można zakładać, że bliskość geograficzna (fizyczna i czasowa) silnych ośrodków miejskich indukuje w małych miastach pozytywne efekty rozwojowe. Małe miasta znajdujące się w obszarach peryferyjnych województw, położone relatywnie daleko od silnych ośrodków miejskich, cechują się niskim bądź bardzo niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Szczególnie wyraźnie jest to widoczne na północnych i wschodnich granicach województw: wielkopolskiego, dolnośląskiego i lubuskiego czy opolskiego i śląskiego. Z kolei małe miasta położone relatywnie blisko innych słabszych ośrodków miejskich, takich jak: Olsztyn, Białystok, Lublin czy Kielce prawdopodobnie nie otrzymały wystarczających bodźców pobudzających ich rozwój społeczno-gospodarczy.

Sytuacja ta zaznacza się (choć nieco mniej wyraźnie) także w strukturze małych miast, cechujących się wysokim i niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie wojewódzkim (tabl. 1). Relatywnie największy udział miast o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego występował w województwach: wielkopolskim (40,8%), zachodniopomorskim (35,9%), pomorskim (35,3%) i lubuskim (33,3%). Z kolei największy udział miast o niskim poziomie rozwoju notowano w województwach: świętokrzyskim (65,0%), warmińsko-mazurskim (60,0%) i lubelskim (54,2%). Znacznie zdywersyfikowana wewnętrznie struktura małych miast występowała w kilku województwach, w których pomimo istnienia silnego ośrodka miejskiego obserwowano także znaczny udział małych miast o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Tego typu sytuacja wystąpiła m.in. w województwach dolnośląskim i małopolskim.

Podobne prawidłowości przestrzenne uwidoczniły się w przypadku nowych małych miast. Najwięcej tego typu jednostek cechujących się wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego znajduje się w zasięgu oddziaływania dużych miast, z wyjątkiem województw: podlaskiego, warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, lubelskiego, kujawsko-pomorskiego i śląskiego. Z kolei relatywnie najwięcej nowych małych miast cechujących się niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego notowano w województwach: świętokrzyskim, podlaskim i lubelskim.

Wykr. 2. POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MAŁYCH MIAST I NOWYCH MAŁYCH MIAST W POLSCE W 2013 R.

Źródło: obliczenia i opracowanie własne.

TABL. 1. POZIOM ROZWOJU SPOLECZN-GOSPODARCZEGO MAŁYCH MIAST WEDŁUG WOJEWÓDZTW W 2013 R.

Województwa	Małe miasta						Małe nowe miasta							
	ogółem		poziom rozwoju społeczno-gospodarczego		niski		ogółem		poziom rozwoju społeczno-gospodarczego		niski			
	liczba	% ^a	liczba	% ^a	liczba	% ^a	liczba	% ^b	liczba	% ^b	liczba	% ^b		
													wysoki	przeciętny
P o l s k a	498	22,1	226	45,4	162	32,5	77	20	26,0	30	39,0	27	35,1	
Dolnośląskie	54	18,5	19	35,2	25	46,3	3	1	33,3	2	66,7	0	0,0	
Kujawsko-pomorskie	31	9,7	16	51,6	12	38,7	2	0	0,0	2	100,0	0	0,0	
Lubelskie	22	0,0	10	45,5	12	54,5	7	0	0,0	3	42,9	4	57,1	
Lubuskie	24	8	33,3	13	54,2	3	12,5	2	100,0	0	0,0	0	0,0	
Łódzkie	21	5	23,8	9	42,9	7	33,3	4	50,0	1	25,0	1	25,0	
Małopolskie	33	7	21,2	18	54,5	8	24,2	12	3	25,0	6	50,0	3	25,0
Mazowieckie	36	11	30,6	18	50,0	7	19,4	7	3	42,9	1	14,3	3	42,9
Opolskie	23	3	13,0	9	39,1	11	47,8	2	1	50,0	0	0,0	1	50,0
Podkarpackie	33	8	24,2	20	60,6	5	15,2	7	1	14,3	4	57,1	2	28,6
Podlaskie	26	1	3,8	12	46,2	13	50,0	7	0	0,0	2	28,6	5	71,4
Pomorskie	17	6	35,3	4	23,5	7	41,2	3	2	66,7	1	33,3	0	0,0
Śląskie	23	4	17,4	9	39,1	10	43,5	3	1	33,3	1	33,3	1	33,3
Świętokrzyskie	20	1	5,0	6	30,0	13	65,0	8	0	0,0	2	25,0	6	75,0
Warmińsko-mazurskie	25	0	0,0	10	40,0	15	60,0	3	0	0,0	2	66,7	1	33,3
Wielkopolskie	71	29	40,8	31	43,7	11	15,5	2	1	50,0	1	50,0	0	0,0
Zachodniopomorskie	39	14	35,9	22	56,4	3	7,7	5	3	60,0	2	40,0	0	0,0

^a Udział w ogólnej liczbie małych miast województwa. ^b Udział w ogólnej liczbie małych nowych miast województwa.

Źródło: obliczenia i opracowanie własne.

*NOWE MIASTA JAKO LOKALNE RYNKI PRACY
W ŚWIETLE DOJAZDÓW DO PRACY W 2011 R.*

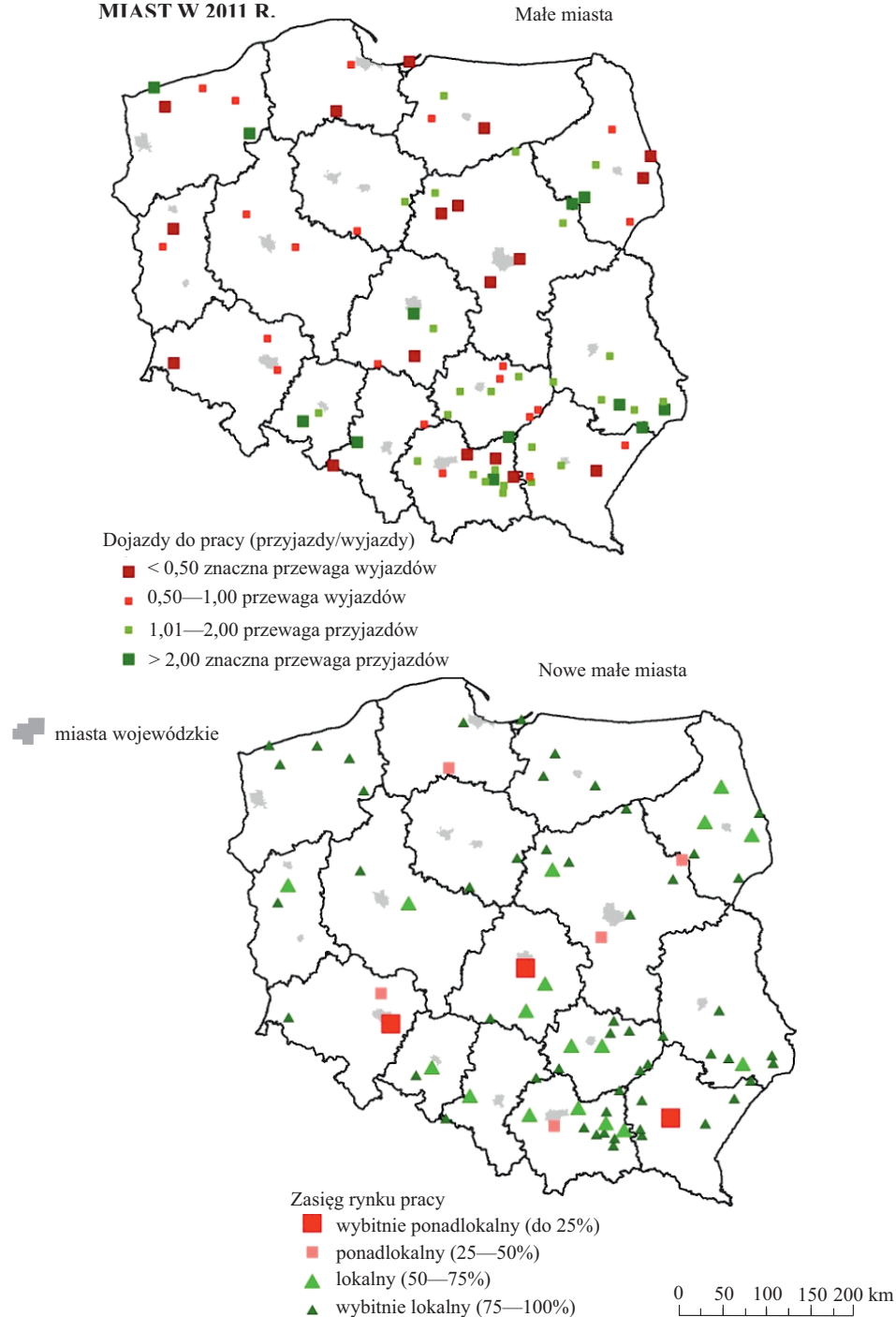
W 2011 r. łącznie do nowych miast przyjeżdżało 18506 osób, a wyjeżdżało — 17347. Wartość wskaźnika wynosi zatem 1,06, co świadczy o niewielkiej przewadze przyjazdów do pracy. Zjawisko nadwyżki wyjazdów do pracy nad przyjazdami notowano w 39 ośrodkach, w pozostałych 38 nowych miastach przeważały przyjazdy do pracy. Nowe miasta można podzielić na cztery klasy (wykr. 3) ze względu na natężenie następujących wartości wskaźnika:

- I (18 miast) — równą lub mniejszą od 0,50, znaczna przewaga wyjazdów do pracy. Najniższe wartości wskaźnika notowano w: Krynkach, Krynicy Morskiej, Golczewie i Czarnej Wodzie;
- II (21 miast) — w przedziale od 0,51 do 1,00, przewaga wyjazdów do pracy;
- III (26 miast) — w przedziale od 1,01 do 2,00, przewaga dojazdów do pracy do danego miasta;
- IV (12 miast) — powyżej 2,00, znaczna przewaga dojazdów do pracy. Najwyższe wartości wskaźnika notowano w: Czyżewie, Korfantowie, Łaszczowie i Zakliczynie.

W przypadku miast należących do klasy IV bardzo duża nadwyżka przyjazdów do pracy nad wyjazdami wynika z silnej bazy ekonomicznej w postaci dobrze funkcjonujących przedsiębiorstw lokalnych, głównie o charakterze przemysłowym. W Czyżewie (województwo podlaskie) znajdują się duże zakłady przemysłu mięsnego. W Łaszczowie (lubelskie) istnieją przedsiębiorstwa produkcyjne z działalnością rolno-spożywczą, m.in. zamrażalnia owoców i warzyw, mleczarnia i piekarnie. Producent palet plastikowych i centrum budowlane funkcjonują w Zakliczynie (małopolskie). Z kolei w Korfantowie (województwo polskie) rozwinął się przemysł meblarski.

Ośrodki lokalne z przewagą dojazdów do pracy, a więc stanowiące lokalne rynki pracy występowały głównie w województwach Polski Południowo-Wschodniej (opolskie, małopolskie, podkarpackie, lubelskie). Jednak nowe małe miasta położone w województwach Polski Zachodniej (dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie, pomorskie, zachodniopomorskie) reprezentują ośrodki lokalne o relatywnie niskiej zdolności do tworzenia lokalnych rynków pracy (przewaga wyjeżdżających nad przyjeżdżającymi). W pewnym sensie taki stan rzeczy można tłumaczyć gęstością sieci osadniczej oraz liczbą silnych ośrodków miejskich. Pod tym względem znacznie korzystniejsza sytuacja przedstawiała się w Polsce Zachodniej, gdzie występuje gęsta sieć osadnicza z relatywnie dużą liczbą silnych ośrodków ponadlokalnych i regionalnych niż w województwach Polski Południowej i Wschodniej. Tym samym nowe małe miasta nie odgrywały zasadniczej roli w kształtowaniu lokalnych rynków pracy.

Wykr. 3. DOJAZDY DO PRACY I ZASIĘG RYNKU PRACY NOWYCH MAŁYCH MIAST W 2011 R.

Źródło: obliczenia i opracowanie własne.

Badanie zasięgu przyjazdów do pracy do nowych miast pozwoliło na określenie wielkości ich rynku pracy. Ze względu na zasięg przyjazdów do pracy wydzielono cztery klasy miast:

- I (3 miasta) — wybitnie ponadlokalny zasięg rynku pracy, tj. do 25% przyjeżdżających do pracy pochodzi z macierzystego powiatu (Siechnice, Rzgów, Boguchwała);
- II (5 miast) — ponadlokalny zasięg rynku pracy, tj. 25—50% dojazdów koncentruje się w ramach macierzystego powiatu;
- III (17 miast) — lokalny zasięg rynku pracy, tj. 50—75% przyjeżdżających do pracy pochodzi z macierzystego powiatu;
- IV (52 miasta) — wybitnie lokalny zasięg rynku pracy, tj. ponad 75% dojazdów koncentruje się w macierzystym powiecie.

Przeprowadzone badania zasięgu dojazdów do pracy wykazały, że zdecydowaną większość (ponad 86%) stanowiły ośrodki o lokalnym zasięgu rynku pracy, czyli obejmujące przyjazdy z macierzystego powiatu. Można przyjąć, że nowe małe miasta stanowią w przeważającej większości lokalne rynki pracy, w których pracodawcy nie wymagają wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej, a ich potrzeby zaspokajane są przez lokalne zasoby pracy. Wśród miast o ponadlokalnym i wybitnie ponadlokalnym zasięgu rynku pracy są m.in. miasta położone w aglomeracjach miejskich (Warszawy, Krakowa, Łodzi, Wrocławia i Rzeszowa), odpowiednio: Tarczyn, Świątniki Górne, Rzgów, Siechnice, Prusice i Boguchwała. Warto podkreślić, że liczba osób przyjeżdżających do pracy do tych miejscowości jest bardzo zróżnicowana. W przypadku miast Rzgowa czy Boguchwały, mających ponadlokalny charakter rynku pracy, wartość wskaźnika liczby przyjeżdżających na 100 mieszkańców miasta była wysoka (ponad 15), a w przypadku miast Tarczyna i Prusic bardzo niska (poniżej 2).

POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO A RYNEK PRACY NOWYCH MIAST

Przeprowadzone postępowanie badawcze wykazało brak wyraźnej zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a funkcją małych nowych miast jako lokalnych rynków pracy. Współzależność pomiędzy poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a relacją przyjazdów i wyjazdów do pracy oraz zasięgiem rynku pracy mierzona współczynnikiem korelacji liniowej Pearsona okazała się niska i nieistotna statystycznie. Ten stan rzeczy wynikał z dużego wewnętrznego zróżnicowania zbioru małych miast. Dwudzielna klasyfikacja nowych miast pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz struktury dojazdów do pracy potwierdziła brak wyraźnych zależności (tabl. 2).

TABL. 2. KLASYFIKACJA DWUDZIELNA — POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO I DOJAZDY DO PRACY

Dojazdy do pracy	Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego		
	wysoki i bardzo wysoki	przeciętny	niski i bardzo niski
Znaczna przewaga przyjazdów	Rzgów, Borne Sulinowo, Dziwnów, Sośnicowice, Zakliczyn	Czyżew, Narol, Szczucin	Korfantów, Łaszczów, Szepietowo, Zwierzyniec
Przewaga przyjazdów	Boguchwała, Myszyniec, Wolbórz, Prószków	Alwernia, Annapol, Ciężkowice, Czychów, Daleszyce, Kołaczyce, Kosów Lacki, Krasnobród, Nowy Wiśnicz, Piaski, Przecław, Skępe, Tykocin, Wojnicz	Biezuń, Bobowa, Frampol, Kunów, Małogoszcz, Miłkowo, Sędziszów, Tyszowce
Przewaga wyjazdów	Nekla, Siechnice, Świątniki Górne, Zukowo, Gościno, Torzym	Bodzentyn, Brzostek, Miłomłyn, Obrzycko, Pilica, Piotrków Kuj., Prusice, Tychowo	Działoszyn, Kleszczele, Koprzywnica, Osiek, Oleszyce, Suchowola, Wąchock
Znaczna przewaga wyjazdów	Halinów, Krynica, Lubniewice, Tarczyn, Nowe Brzesko	Czarna Woda, Gołczewo, Kamieńsk, Olszyna, Pasym	Drobin, Głinojeck, Krynki, Krzanowice, Michałowo, Pruchnik, Radłów, Ryglice

Źródło: obliczenia i opracowanie własne.

Podobna sytuacja kształtowała się w zakresie relacji pomiędzy poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a zasięgiem rynku pracy (tabl. 3). Niemniej jednak w tym przypadku bardziej dominowały lokalne ośrodki o przeciętnym oraz niskim i bardzo niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, które stanowiły rynki pracy głównie o zasięgu lokalnym i wybitnie lokalnym.

TABL. 3. KLASYFIKACJA DWUDZIELNA — POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO I ZASIĘG RYNKU PRACY

Zasięg rynku pracy	Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego		
	wysoki i bardzo wysoki	przeciętny	niski i bardzo niski
Wybitnie ponadlokalny	Boguchwała, Rzgów, Siechnice	—	—
Ponadlokalny	Świątniki Górne, Tarczyn	Czarna Woda, Czyżew, Prusice	—
Lokalny	Lubniewice, Nekla, Prószków, Nowe Brzesko, Sośnicowice, Wolbórz	Alwernia, Daleszyce, Kamieńsk, Krasnobród, Tykocin, Wojnicz	Drobin, Małogoszcz, Michałowo, Ryglice, Suchowola
Wybitnie lokalny	Borne Sulinowo, Dziwnów, Halinów, Krynica, Myszyniec, Zakliczyn, Zukowo, Gościno, Torzym	Annapol, Bodzentyn, Brzostek, Ciężkowice, Czychów, Gołczewo, Kołaczyce, Kosów Lacki, Miłomłyn, Narol, Nowy Wiśnicz, Obrzycko, Piaski, Olszyna, Pasym, Pilica, Piotrków Kuj., Skępe, Przecław, Szczucin, Tychowo	Bobowa, Działoszyn, Głinojeck, Koprzywnica, Korfantów, Kunów, Biezuń, Radłów, Sędziszów, Osiek, Szepietowo, Wąchock, Frampol, Łaszczów, Krynki, Michałowo, Pruchnik, Tyszowce, Zwierzyniec, Kleszczele, Krzanowice, Oleszyce

Źródło: obliczenia i opracowanie własne.

Małe nowe miasta, zwłaszcza położone w Polsce Południowej i Wschodniej oraz w relatywnie dużej odległości od dużych aglomeracji miejskich, stanowią wybitnie lokalne ośrodki i nie mają zdolności do generowania miejsc pracy atrakcyjnych dla mieszkańców z dalszej odległości. Z jednej strony przyczynił się do tego relatywnie niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego tych ośrodków, a z drugiej — sytuacja na lokalnym rynku pracy. Należy jednak pamiętać, że ośrodki te często są wystarczającym rynkiem pracy dla ich mieszkańców. Z kolei zdecydowanie wyróżniają się małe nowe miasta położone w relatywnej bliskości dużych aglomeracji miejskich, które generują miejsca pracy atrakcyjne dla mieszkańców innych powiatów, co ma wpływ m.in. na wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. W dużej mierze sytuacja ta jest zasługą niższych kosztów lokalizacji działalności gospodarczej na obrzeżach dużych aglomeracji miejskich niż w mieście głównym, gdyż wyższe koszty transportu są równoważone z niższą rentą prowadzenia działalności.

Wnioski

Z przeprowadzonej analizy wynika, że koncentracja większości małych miast o wysokim poziomie rozwoju wystąpiła w województwach Polski Północno-Zachodniej (wielkopolskie, dolnośląskie, zachodniopomorskie, pomorskie, lubuskie). Z wyjątkiem jednego przypadku (miasto Boguchwała w woj. podkarpackim) w północno-wschodniej części kraju (województwa warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie) nie obserwowano małych miast o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Wyraźnie zarysowuje się istotna rola aglomeracji miejskich w aktywizacji społeczno-gospodarczej małych nowych miast. W kilku województwach obserwowano tendencję do koncentracji małych miast o wysokim poziomie rozwoju w otoczeniu aglomeracji miejskich, takich jak: Poznań, Wrocław, Warszawa, Kraków czy Rzeszów. Niemniej jednak ponad 60% nowych miast charakteryzowało się niskim poziomem rozwoju.

Analiza nowych miast jako lokalnych rynków pracy na podstawie dojazdów do pracy wykazała, że w ich zbiorze zaznacza się niewielka przewaga ośrodków o dominującej funkcji wyjazdów do pracy. Niemniej jednak w przypadku kilkudziesięciu miast dominują przyjazdy do pracy. Z kolei w siedmiu miastach wśród dojeżdżających dominują osoby spoza macierzystego powiatu, co świadczy o ponadlokalnym zasięgu oddziaływania miejscowego rynku pracy. Tak zróżnicowana sytuacja skutkuje brakiem wyraźnej zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a ich funkcją jako lokalnych rynków pracy. W większości przypadków nowe miasta stanowią ośrodki o lokalnym zasięgu rynku pracy, tj. obejmujące przyjazdy z obszaru macierzystego powiatu.

Podsumowując analizę znaczenia nowych miast dla najbliższego otoczenia jako lokalnych ośrodków rozwoju można przyjąć, że rozwój nowych miast jest

ściśle powiązany z ich rolą w układach lokalnych lub wojewódzkich. W przypadku nowych miast o liczbie ludności najczęściej do 5 tys., ich wpływ na kształtowanie się powiązań społeczno-gospodarczych wyraźnie wzrasta w sytuacji, gdy ośrodek ma dobrze wykształconą bazę ekonomiczną, a więc silnie rozwiniętą funkcję egzogeniczną, np. zlokalizowany na jego terenie zakład produkcyjny, w którym znajduje zatrudnienie miejscowa ludność. Stymuluje to również rozwój innych powiązań społeczno-gospodarczych, np. usługowo-handlowych. Należy także pamiętać, że o randze lokalnego ośrodka decydują również zlokalizowane w nim usługi publiczne w postaci instytucji edukacyjnych o znaczeniu ponadlokalnym (szkoły ponadgimnazjalne) czy placówek ochrony zdrowia. Zdecydowanie natomiast mniejsze znaczenie w tworzeniu powiązań mają charakteryzujące dany ośrodek relatywnie wysokie walory przyrodniczo-rekreacyjne, kulturowe czy historyczne.

Dotychczasowe tendencje wskazują, że proces umiastowienia Polski będzie trwał nadal. W 2016 r. prawa miejskie uzyskały kolejne miejscowości — w województwie lubelskim: Lubicza Królewska, Urzędów i Siedliszcze; a w województwie wielkopolskim — Jaraczewo. Tym samym liczba miast w Polsce wzrosła do 919. Obserwując współcześnie występujący wzrost liczby miast można stwierdzić, że dla społeczności lokalnej ma on najczęściej wymiar ambicjonalny, na co wskazują m.in. dyfuzyjny charakter tego procesu oraz wyniki prowadzonych badań (w opinii ankietowanych uzyskanie praw miejskich zwiększa prestiż miejscowości i rangę w województwie). Proces umiastowienia jest raczej nieunikniony w otoczeniu dużych aglomeracji miejskich, gdzie zachodzą dynamiczne procesy suburbanizacji prowadzące do przeobrażeń morfostrukturalnych osiedli wiejskich (Szmytkie, Krzysztofik; 2011).

dr Barbara Konecka-Szydłowska, dr Robert Perdał — *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*

LITERATURA

- Bagiński, E. (1992). *Rodowód nowego miasta Jelcz-Laskowice*. Wrocław: Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej.
- Bartosiewicz, B., Marszał, T. (red.) (2011). *Kierunki i uwarunkowania rozwoju małych miast z perspektywy 20 lat transformacji*. Studium przypadków. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- BDL (2013). Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/>.
- Drobek, W. (1996). Tryb formalny i praktyka nadawania praw miejskich w Polsce. W: S. Czaja (red.), *Gospodarka, środowisko przyrodnicze, informacja* (s. 211—215). Ogólnopolska Konferencja Naukowa, Pokrzywna — Wrocław.
- Drobek, W. (2002). *Polskie nowe miasta (1977—2001)*. W: J. Słodczyk (red.), *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury funkcjonalnej miast*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s. 71—84.
- GUS (2014). *Dojazdy do pracy w Polsce — wyniki NSP 2011*. Warszawa: GUS.

- Hellwig, Z. (1968). Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr. *Przegląd Statystyczny*, nr 4, s. 307—327.
- Hellwig, Z. (1981). Wielowymiarowa analiza porównawcza i jej zastosowanie w badaniach wielocechowych obiektów gospodarczych. W: W. Welfe (red.), *Metody i modele ekonomiczno-matematyczne w doskonaleniu zarządzania gospodarką socjalistyczną* (s. 46—68). Warszawa: PWE.
- Heffner, K. (2008). *Funkcjonowanie miast małych w systemie osadniczym Polski w perspektywie 2033 r. — rekomendacje dla KPZK*. Ekspertyza wykonana w ramach Eksperskiego Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Jelonek, A. (1989). Nowe miasto w badaniach geograficznych. *Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica*, vol. 11, s. 289—293.
- Konecka-Szydłowska, B. (2007). Słupca jako ośrodek aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich. W: E. Rydz (red.), *Podstawy i perspektywy rozwoju małych miast* (s. 263—272). Słupsk: Akademia Pomorska w Słupsku.
- Konecka-Szydłowska, B. (2011). Małe miasta nowo utworzone w procesie urbanizacji. W: B. Bartosiewicz, T. Marszał (red.), *Przemiany przestrzeni i potencjału małych miast w wybranych regionach Polski — z perspektywy 20 lat transformacji* (s. 9—25). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Konecka-Szydłowska, B. (2012). Szanse i zagrożenia rozwoju nowo utworzonych małych miast. *Studia miejskie*, t. 7, s. 123—134. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Koralewski, T., Rogacki, H. (1986). Weryfikacja podziału gminnego województwa poznańskiego na podstawie analizy powiązań przestrzenno-ekonomicznych. W: T. Czyż (red.), *Metody badań struktury regionalnej* (s. 39—60). *Seria Geografia*, nr 32. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
- Krzysztofik, R. (2005). Proces kształtowania się sieci miejskiej w Polsce w okresie od XIII do XX wieku. *Czasopismo Geograficzne*, t. 76, z. 4, s. 383—393.
- Krzysztofik, R. (2006). *Nowe miasta w Polsce w latach 1980—2009. Geneza i mechanizmy rozwoju. Próba typologii*. Sosnowiec: Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk o Ziemi.
- Krzysztofik, R., Dymitrow, M. (Eds.) (2015). *Degraded and restituted towns in Poland: Origins, development, problems/Miasta zdegradowane i restytuowane w Polsce. Geneza, rozwój, problemy*. Gothenburg: University of Gothenburg.
- Kwiatek-Sołtys, A. (1997). Nowe miasto — Świątniki Górne. W: *Przyrodnicze i społeczne walory Mazowsza w dobie restrukturyzacji* (s. 216). 46. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Rynia.
- Kwiatek-Sołtys, A. (2002). *Miejsce byłych miast w sieci osadniczej południowej Polski. Czynniki i bariery regionalnej współpracy transgranicznej — bilans dokonań* (s. 425—432). 50. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.
- Maik, W. (1988). Rozwój teorii regionalnych i krajowych układów osadnictwa. *Seria Geografia*, nr 37. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Maik, W. (1992). *Podstawy geografii miast*. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Najgrakowski, M. (2009). Miasta Polski do początku XXI wieku. *Dokumentacja Geograficzna*, nr 39, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania. Warszawa: Polska Akademia Nauk.
- Nowak, E. (1990). *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*. Warszawa: PWE.
- Olszewski, M. (2014). Znikają w szarym pyłe. W: M. Olszewski (red.), *Najlepsze buty na świecie* (s. 37—52). Wołowiec: Wydawnictwo Czarne.

- Pankau, F. (1996). Współczesne determinanty rozwoju miast polskich — ustrój samorządowy i jego funkcjonowanie. W: M. Kochanowski (red.), *Nowe uwarunkowania rozwoju i kształtowania miast polskich* (s. 81—97). Warszawa.
- Parysek, J.J. (2015). Miasto w ujęciu systemowym. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, z. 77/1, s. 27—53.
- Pukowska-Mitka, M., Stoińska, H. (1995). *Pilica — nowe miasto w województwie katowickim. Wybrane zagadnienia geograficzne* (s. 93—105). Sosnowiec-Katowice: Wydawnictwo Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego.
- Siemiński, J.L. (1991). Teraźniejszość i przyszłość małych miasteczek. *Wiadomości Statystyczne*, nr 9, s. 26—29.
- Sokołowski, D. (2014). New towns in Poland. *Bulletin of Geography, Socio-Economic Series*, no. 23, s. 149—160. Toruń.
- Sucheck, B. (2010). *Ekometria przestrzenna. Metody i modele analizy danych przestrzennych*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Szmytkie, R. (2003). Próba zastosowania kryterium fizjonomicznego w procedurze nadawania praw miejskich. *Czasopismo Geograficzne*, t. 74, z. 4, s. 345—353.
- Szmytkie, R. (2012). Zmiana liczby miast w Polsce w okresie powojennym. W: S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych* (s. 155—171). *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, t. 28. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Szmytkie, R., Krzysztofik, R. (2011). Idea miejskości w Polsce. W: B. Namyślak (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, t. 2, *Zmiany funkcjonalno-przestrzenne miast i obszarów wiejskich* (s. 25—38); *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, t. 20, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.
- Szymańska, D. (1993). *New towns in regional development*. Toruń: Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika.
- Szymańska, D. (1996a). *Nowe miasta w systemach osadniczych*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika.
- Szymańska, D. (1996b). Socio-economic problems of the new town Borne Sulinowo. *Eastern European Countryside*, t. 2, s. 95—100.
- Wojtasiewicz, L. (1996). Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju lokalnego. W: J.J. Parysek, (red.), *Rozwój lokalny i lokalna gospodarka przestrzenna* (s. 67—97). Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Zaniewska, H., Borcz, H., Filipiak-Niedźwiecka, I., Berek, R., Thiel, M. (2013). *Małe miasta, które uzyskały prawa miejskie w latach 1989—2011*. Kraków: Instytut Rozwoju Miast.
- Zuzańska-Żyśko, E. (2006). Społeczno-gospodarcze konsekwencje procesu transformacji na przykładzie Wojkowic — małego miasta pogórniczego. W: K. Heffner, T. Marszał (red.), *Małe miasta — studium przypadków* (s. 37—44). Łódź.

Summary. *The aim of the research presented in this article is to determine the role of new towns created in Poland within 1989—2015. The study is focused on the analysis of socio-economic development of such cities, mainly as local labour markets, with particular emphasis on the scale of people commuting to work. For the purpose of this analysis i.a. a method of taxonomic measure of development was adopted (the creation of the measure is based on the estimation of the distance to the ideal solution). The study was carried out on the basis*

of the Local Data Bank resources provided by the CSO, as well as own research and works performed by other authors.

The results of conducted research showed that the impact of the new cities on the creation of socio-economic relationship increases significantly when the centre has a well-developed economic base with public services of supra-local importance, which stimulates the development of other socio-economic links, e.g. service and trade. Furthermore, the role of large urban agglomerations in the socio-economic activation of people living in new small towns was outlined.

Keywords: small towns, new towns, local development, socio-economic development.